

»I teoretičari« i prevodioci praktičari u suštini su »stvaraoci« koji imaju isti cilj ovladavanje složenim procesom prevodenja.

Slično pitanje – teorija ili metodologija prevodenja – iz nešto drugačijeg ugla osvetljava i Mila Stojnić. Prevodiocu vlastiti jezički sistem ne pruža sve potrebne elemente da iskaže sadržine koje je pisac želeo da saopšti, a teorija mu je tu od male pomoći, smatra Mila Stojnić. Jedino što je teorijom do sada nepobitno utvrđeno – jeste da se prevodilački zadatak ne može konačno rešiti ni na leksičkom, ni na morfološkom, ni na sintaksičkom nivou. Zato Mila Stojnić drži da prevodilac književnometničkog dela ima posla s dva odelita, veoma složena sistema struktura – lingvističkim i književnim, te da se za njegov posao ne mogu izvući nikakva opšta pravila osim jednog opštevažećeg metodološkog postupka, a on je »za ovu oblast interdisciplinarn: književnoteorijski, književnoistorijski, lingvistički, sociološki, filozofski, etnološki« – zaključuje Mila Stojnić.

U priloge u kojima se raspravlja o tome da li je teorija prevodenja moguća, uvršćujemo i onaj Jovana Janičijevića; on smatra da književnost i književno prevodenje valja proučavati zajedno: »Ako se književno stvaranje shvati kao zagonetanje, kao svojevrsno kodiranje, umetničko prevodenje je istovremeno odgonetanje, zapravo dekodiranje radi ponovnog zagonetanja« – piše naš prevodilac, zaključujući da književno prevodenje buduću »delom vivisekcija završene, umetničke celine, delom umetničko stvaranje u oblasti izvorne književnosti oslonjena na staro književno delo«, pruža dokaze protiv mogućnosti posebne teorije prevodenja, koja neće biti ogranak teorije književnosti; prevodenje je i samo vid proučavanja i tumačenja književnosti.

Pitanja teorije prevoda dotiče se i Slobodan Grubačić u prilogu »Prevod i književna istorija«; Grubačić je mišljenja da se teorija prevoda ne može naprosto apstrahovati iz istorije prevoda, jer ova bitno doprinosi njegovom objašnjenju – utoliko pre što se i sama teorija istorijski razvija.

Zbornik »Teorija i poetika prevodenja« završava se prilogima trojice vrsnih prevodilaca koji su, prvenstveno, književnici, stvaraoci. »O prevodenju savremenih pozorišnih komada« piše Dragoslav Andrić, »Pesnik kao prevodilac« naslov je priloga Milovana Danojlića, dok je tekst Branimira Živojinovića jednostavno označen kao »Beleške o prevodenju«. »Prevodenje – to je traženje novih puteva ka sebi i drugima« – piše Andrić; »Prevodenje je služenje«, veli Živojinović.

Emotivno obojena, ova tri teksta ne donose ništa manje istina, ne sadrže ništa manje visprenih i pronaljaljivih opaski o prevodenju (pa i njegovim »teorijskim aspektima«) i prevodima od ostalih, nepristrasnije napisanih priloga u ovome zborniku. Primećujemo da se ovi autori, iz svoje velike i cenjene prevodilačko-stvaralačke prakse, s izvesnim (možda opravdanim?) prezirom osvrću na pokušaje teorijskog osmišljavanja prevodenja uopšte.

»U onoj meri u kojoj je prevodenje zanat, teorija o njemu bi mogla biti korisna i poželjna; u onoj meri u kojoj je umetnost, teorija ne samo što je bespredmetna, nego i štetna«, smatra Branimir Živojinović, i dodaje da je »smešna težnja borniranih učiteljskih glava da stvore teoriju prevodenja na osnovu onog što je izvan bića prevodenja; a sve te glave upravo tako čine«. Danojlić je još oštrij: pojavile su se, kaže, »profesionalni lingvisti, profesori, upredivači i drugi jalovi kontrolori, koji su se počeli baviti nemogućnošću. Teorija je potisnula praksu: počeo je lov na pogreške...«

Pošto su u Zborniku ravnopravno zastupljeni i »lovci na pogreške«, »bornirane učiteljske glave« i oni drugi, to jest učtivije, a rečima Miodraga Sibinovića rečeno, i »teoretičari« i »stvaraoci«, ostaje nam da se složimo s rečima priredivača Ljubiše Rajića da prilozi u Zborniku ilustruju panoramu teorijskih i empirijskih problema prevodenja. I ne samo problema, dodali bismo, već i viđenja prevoda, prevodenja i prevodilaca.

NAJDAN PAŠIĆ: »ISTORIJSKI PUT KOMUNE«,

»rad«, beograd 1981.

piše i Branka Trivić

Na značaj razuđenog teorijskog i publicističkog opusa profesora doktora Najdana Pašića skoro da je nepotrebno posebno ukazivati. Jedan od pionira naše političke nauke i nezaobilaznih imena moderne politikologije, Pašić je svojim teorijskim optikumom obuhvatio gotovo sve bazične političke kategorije – od pojma politike i nauke o politici, uporedne analize savremenih političkih sistema, do nacionalnog pitanja u savremenoj epohi, političkih partija, odnosa države i samoupravljanja, političkog organizovanja samoupravnog društva i brojnih drugih problema političke teorije i samoupravne prakse

»Rad« *Istorijski put komune*, nastao je kao rezultat dugogodišnje i svestrane autorove preokupacije pitanjima političke organizacije samoupravnog društva. Shvatajući opštinu kao samoupravni mikrokosmos, autor će u ovoj studiji argumentovanom analizom pokazati da je komuna ogledalo svih značajnih političkih zbivanja u nas. Sva politička gibanja i treperenja u ovom »fragmentarnom totalitetu« pokazaće svoju dublju društveno-ekonomsku zasnovanost. I obrnuto, dakako. Budući osnovna samoupravna društveno-politička zajednica, deo globalnog sistema društvenog samoupravljanja, komuna će pokazati vibratnu osetljivost i »poroznost« za pulsiranje političkog sistema u celnj. Saznanje da su gotovo sve značajnije »škole« socijalističke orijentacije imale u svom rasponu interesovanja komunu kao najautentičniju mogućnost prevazilaženja etatizovane birokratske države, inspirisalo je autora da se kritički osvrne na lucidne momente i »slepe mrlje« njihovih komunalnih projekata. Kritičkom analizom anarhističke sindikalno-korporativističke, komunalno-federalističke i gild-socijalističke projekcije komune i promišljanjem suštine Marksove analize iskustava Pariske komune i njenog značaja za marksističku političku teoriju, autor će se približiti kon-

kretno-istorijskim dilemama razvoja komune u političkom sistemu socijalističkog samoupravljanja.

Pre nego što se kritički osvrne na istorijske sadržaje i političke implikacije različitih shvatanja lokalne samoupravne, Pašić, ukazuje na bitnu istorijsku zakonitost koja se ispoljava u jasnijoj povezanosti obima lokalne samoupravnosti u celini političkog sistema i karakteru samog tog sistema. Nedostatak lokalne autonomije u svim društveno-istorijskim sistemima do sada je bio siguran indikator autoritarnih oblika vladavine. I kapitalistički i socijalistički sistemi bogati su ilustracijama ove zakonitosti. Na svim istorijskim i političkim nivoima razvoja ljudskog društva, bez obzira na karakter političkih sistema, opštinska samouprava bila je jedan od najpouzdanijih pokazatelja i merila demokratije.

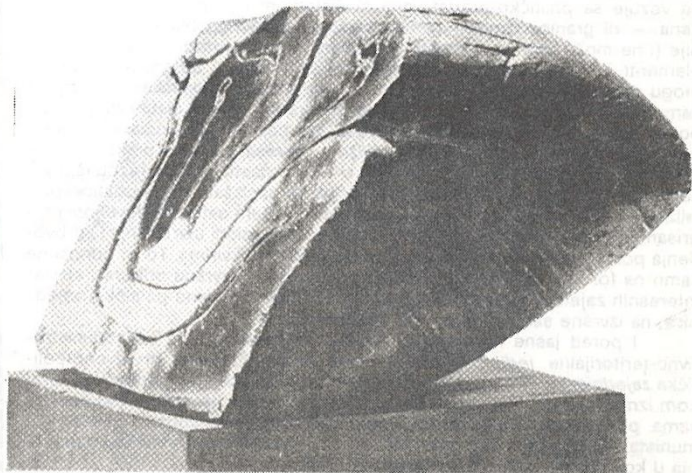
S pobedom buržoasko-demokratskih revolucija i postepenim izrastanjem države u nesagledivu birokratsku mašineriju, otuđenu silu koja se suprotstavlja čoveku i društvu, značaj lokalne samouprave kao potencije proširenja demokratije postaje sve očigledniji. Šta je radnički pokret postajao brojniji i organizovaniji, sve akutnije se postavljalo pitanje alternativnog oblika političke organizacije, koji je primeran potrebama društveno-ekonomskog oslobođenja radničke klase.

Pariska komuna pružila je primer organizovanja političke vlasti na osnovama samoupravljanja, podstakavši svojim originalnim uređenjem teorijsku misao u raznim strujama radničkog pokreta. Paradigma Pariske komune još uvek predstavlja izvor inspiracije teorijskim projekcijama revolucionarnih procesa podruštvljavanja politike. Čuvena je Marksova misao u »Građanskom ratu u Francuskoj« koja označava komunu kao »najzad pronađeni politički oblik pod kojim se moglo izvršiti ekonomsko oslobođenje rada«. Ovo istorijsko iskustvo pariskih radnika postaće idejna nit vodilja u stvaranju teorijskog i praktičnog koncepta ruskih sovjeta u jugoslovenske samoupravne opštine.

Na putu do odgovora na pitanje kakvi treba da budu oblici i institucije društvene integracije u budućem socijalističkom društvu, autor se osvrće na razmišljanja koja su išla u raznim pravcima. Anarhistička, sindikalno-korporativistička projekcija komunu stavlja u ulogu radionice koja će zameniti državu. Ovaj projekt društvene organizacije pretpostavlja ukidanje države i svih oblika političke organizacije primernih klasnom društvu, i njihovo zamenjivanje radno-proizvodnim organizacijama povezanim »odozdo do gore«. Autor podseća na anarhosindikalističke ideje Žorža Sorela, koji će isticati ulogu sindikata i generalnog štrajka kao glavnog oružja revolucionarnog nasilja. Za polaznu tačku društvene organizacije uzima se proizvodna ćelija – mesto rada, nezavisno od političkih ubeđenja, duhovne orijentacije i mesta stanovanja ljudi. Anarhosindikalistički teoretičari su naivno verovali da će veze ljudi proizašle iz njihove profesionalne uzajamnosti, uspešno zameniti organizme čija je bit etatistička institucionalizacija. Drugi neuspeo pokušaj negacije birokratske države autor prepoznaje u onim teorijskim opredeljenjima u radničkom pokretu koja bi se mogla nazvati komunalno-federalističkim. Za razliku od anarhosindikalističke opsesije radno-proizvodnom ćelijom, mislioci ove orijentacije okosnicu revolucionarnog ukidanja centralizovane birokratske države vide u slobodnoj, autonomnoj zajednici – komuni. Federacija slobodnih komuna, »odozdo do gore«, bila bi najdelotvornija supstitucija centralizovanog birokratskog aparata države. Komuna, kako su je videli zagovornici ove orijentacije, bila bi apsolutno/monolitni samodovoljni i totalni organizam. Čovek bi se socijalizovao do potpune identifikacije sa zajednicom kojoj pripada.

Ukazujući na to da su ove koncepcije nosile u sebi mnoge elemente socijalne utopije, Pašić isticke njihov antiistorijski i antidemokratski smisao, koji se jasno vidi u egzaltiranom vapaju za komunom kao totalnom i totalitarnom zajednicom. Preko granice takve monolitne i uniformne zajednice ne pojavljuje se više čovek – pojedinac i društveno stvaralačko višeglasje. Glavna slabost ovih projekata je »u tome što su sve protivrečnosti globalne društvene strukture hteli da zatvore i razreše u mikrokosmosu jednobraznih osnovnih ćelija«.

Gild-socijalistička koncepcija pokušava da pomiri ova dva antinomična projekta, tako što će mehanicistički sjediniti radno-proizvodnu integraciju i oblike teritorijalno-političke organizacije u strukturi predstavničke države. Mehanizam parlamentarne demokratije ne bi pretrpeo suštinsku promenu, ali bi se povećao stepen lokalno-komunalne autonomije. Sredstva za proizvodnju bila bi prenetna u društvenu svojinu, a proizvodnim procesima bi upravljale gilde, kao radnički strukovni savezi. Upravljanje bi bilo zasnovano na principima radničkog samoupravljanja. Ukazujući na sklonost pragmatizmu i kompromisu, karakterističnu za englesku političku misao, Pašić isticke da je glavna slabost ove koncepcije sadržana u hipotezi da je moguće u strukturi društvene organizacije ugraditi sistem samoupravne

organizacije i verovati pri tom u mogućnost opstanka neizmenjenog političkog (državnog) sistema predstavničke, parlamentarne demokratije.

Promišljajući složenu problematiku podruštvljavanja sredstava za proizvodnju i oslobodjenja čoveka od robovanja otuđenju birokratskoj sili, Pašić se zadržava na Marksovom shvatanju komune i ističe bitne odlike tog shvatanja. Za Marksa je komuna bila novi istorijski oblik organizacije političke vlasti, koji predstavlja instrument radikalnog preobražaja društva u smislu definitivnog ukidanja klasa. U komuni on otkriva potenciju za rušenje ekonomskih temelja na kojima počiva postojanje klasa. Ukazuje se, takođe, na Marksovo shvatanje komune kao društvene zajednice u kojoj će se ispoljiti pluralizam različitih interesa i nov kvalitet demokratije. Marks je u ovakvoj zajednici video nov istorijski tip društvene integracije, čiji je princip udruživanja odozdo do gore. Na taj način ona se iskazuje kao dijametalno suprotna modelu birokratsko-etatsičke integracije, zasnovanom na principima prinude i hijerarhije.

Koliko je jugoslovenski koncept samoupravne opštine blizak Marksovom određenju po kojem je komuna »najzad pronađeni politički oblik pod kojim se moglo izvršiti ekonomsko oslobađanje rada«?

Nakon sažete istorijske retrospektive uzastopnih preobražaja komune – njenog trnovitog puta od narodnoodbojskog spontaniteta, preko političko-administrativne jedinice u periodu revolucionarnog etatizma, do promocije u osnovnu samoupravnu društveno-političku zajednicu radnih ljudi i građana, autor će pokazati da je praksa samoupravne opštine još uvek daleko od najzad pronađenog političkog oblika. . . . »Komuna koja je, pored ostalog, oblik organizacije vlasti odumiruće države« – ističe on – »ne samo da nije imuna od(. . .) regresivnih tendencija, nego može da bude glavno polje njihovog ispoljavanja. (Istorijskih ilustracija ima napretek. Setimo se samo 'opštinskih slučajeva' iz jugoslovenske političke prakse.)« Glavna kočnica brzom samoupravnom preobražaju komune vidi se u tehnokratsko-birokratskoj sprezi u uslovima novog oblika političkog otuđenja, koji se iskazuje u »decentralizovanom etatizmu«. Iako se to ne ističe u nebuloznoj političkoj leksici, još uvek nije ostvaren preobražaj državne u društvenu svojinu. Sredstva za proširenu reprodukciju nisu stavljeni u domen odlučivanja samoupravljača. U samoj opštini su, neretko, prisutne tendencije grupnosvojskog i teritorijalnog zatvaranja. Udruženi rad je još daleko od pozicije ovladavanja celinom društvene reprodukcije. Iza masne neutralnog izvršioca, profesionalni političko-upravljački sloj raspolaže ogromnim delom novostvorene vrednosti. U situaciji obnavljanja državnosvojskog monopola u »novom ruh«, organizovane političke snage javljaju se u jednoj ambivalentnoj ulozi. Autor uvida neophodnost postojanja posredničke uloge »političkog faktora« u procesu podruštvljavanja politike, ali ne zanemaruje ni latentnu, a vrlo često i stvarnu protivrečnost bića partije u istorijskom procesu samoupravne transformacije društva. Birokratsko-tehnokratsko tutorstvo nad udruženim radom može proizaći iz mogućnosti partije da uspostavi monopol tumačenja i ostvarivanja interesa radničke klase. Ukazujući na ovu opasnost, Pašić zaključuje da »neophodnost postojanja političke avangarde radničke klase izgleda neosporna kako sa teorijskog stanovišta, tako i sa stanovišta ukupnih iskustava revolucionarne borbe proletarijata. Ali čim se krene korak dalje od onoga što je nesporo, zalazi se u oblast velikih sporova – velikih ideoloških i političkih istorijskih kontroverzi koje traju koliko i dosadašnja istorija radničkog pokreta«. Kako da se revolucionarna partija sačuva opasnosti sopstvene birokratizacije? Osvetljavajući protivrečnosti samoupravljanja i vodeće uloge partije u opštini, autor postavlja pitanje: »Može li partija zasnovana na principu demokratskog centralizma naći svoje pravo mesto u sistemu opštinske samouprave i delovati zaista kao integralni deo toga sistema, a ne kao ekspozitura centralne vlasti prenete u samu partiju? Kakve su promene potrebne u organizaciji i načinu delovanja same partije da bi se ona stvarno uključila u procese neposrednog spajanja političke vlasti i samoupravljanja – u procese čiji je primerni okvir i polazna osnova samoupravna opština?« Ne otišavši dalje od ukazivanja na ovu kontroverzu i od postavljanja pitanja, autor je, čini se, izbegao »vruc teren« retoričkom napomenom o tome kako se u traženju teorijskih i konkretnih odgovora na ova i slična pitanja nije otišlo daleko: »Naročito je malo učinjeno u pravcu konzistentne kritičke analize značajnih i protivrečnih iskustava oktobarske, jugoslovenske i drugih socijalističkih revolucija savremene epohe. No to je zadatak na koji će marksistička politička teorija morati da se vraća tražeći odgovore za konkretno-istorijske probleme podruštvljavanja politike«.

»Sudbinu« samoupravne transformacije komune Pašić stavlja u širi kontekst razmišljanja o sposobnosti delegatskog sistema da se odupre prisutnim tendencijama osamostaljenja i faktičke političke promocije političko-upravljačkog sloja u faktor odlučivanja »u ime radničke klase«: »Dok je delegatski sistem još u nastajanju i izgradnji – dok pupčana vrpca koja ga vezuje sa političko-predstavničkim sistemom nije još konačno presečena – ni granica između samoupravnog i političkog pluralizma interesa nije (i ne može biti) jasno i oštro povučena, niti se određeni institucionalni elementi i oblici političko-predstavnička artikulacije i agregacije interesa mogu potpuno isključiti i odstraniti iz sklopa globalne političke organizacije samoupravnog društva«. Autor pridaje izvanredan značaj distinkciji između pojma *samoupravnog pluralizma interesa*, kao bazične pretpostavke samoupravne demokratije, i *političkog pluralizma interesa*, koji se u praksi vrlo često zaogrće plaštom samoupravnosti. U okviru nastojanja da razobliču ovaj surugat samoupravne interesne artikulacije, on naglašava da će politički pluralizam *de facto* postojati sve dok »delegatski sistem ostaje nedovoljno integrisan i ograničen u svome dejstvu« i dok »važni činioci utvrđivanja i sprovođenja politike deluju mimo njega, a ne u njegovim okvirima. To se odnosi ne samo na forume društveno-političkih organizacija i izvršne odbore i aparat interesnih zajednica, nego i na organe skupština društveno-političkih zajednica, na izvršne savete (veća) i na organe uprave«.

I pored jasne normative izvedenosti opštine, koja od administrativno-teritorijalne jedinice postaje osnovna samoupravna društveno-politička zajednica radnih ljudi i građana, njen razvoj praćen je dubokim raskorakom između normativnog i stvarnog. Snažne tendencije opštinskog centralizma, podupirane vrlo često od strane opštinskog rukovodstva Saveza komunističke i uskog političko-upravljačkog sloja, dovode do faktičkog zatvaranja u komunalne atare i dezintegracije društvene svojine.

Autor će pokazati da normativno razračunavanje s etatizmom ne dovodi automatski do »pretvaranja državne i političke organizacije društva u slobodnu ljudsku zajednicu«. Društvena svojina i sama nosi u sebi duboku protivrečnost. Na sadašnjem stepenu razvoja samoupravnog sistema, u uslovima tržišnog povezivanja proizvođača, ljudski odnosi su teško opterećeni sukobima parcijalnih interesa (grupnih i teritorijalnih), a društvena svojina opasnostima grupnosvojske privatizacije. Ako su, pri tome, mehanizmi društvenog dogovaranja i sporazumevanja neefikasni, kao što često jesu, spoljna državna intervencija dobija realnu materijalnu osnovu.

Približavajući se odgovoru na pitanje kako sprečiti tendencije dezintegracije društvene svojine, autor zaključuje da bez brzog i šireg samoupravnog udruživanja rada i sredstava, motivisanog interesima samih udruženih radnika, svi normativni zahvati ostaju bez efekta. Raskorak između normativne projekcije komune i njenog stvarnog funkcionisanja može se smanjiti samo ako se prizna.

To, međutim, nije sve. Treba biti uporan u nastojanju da se otkriju realne društvene snage koje pružaju otpor istorijskom procesu samoupravnog preobražaja društva, jer »očigledno samoupravna integracija sredstava reprodukcije kao društvene svojine nije neki tehnički, društveno i klasno neutralan proces, već proces koji duboko zaseda u postojeću strukturu neposrednih grupnih interesa i raspodelu društvene moći«.

Proces samoupravne integracije mora imati opštinu kao primarni okvir podruštvljavanja političkih procesa. Nosioci ovog procesa su radni ljudi i građani organizovani u samoupravne asocijacije i zajednice. U hipertrofiranoj institucionalizaciji, u kojoj svaki parcijalni interes ima svoju institucionalnu ljušturu, autor upozorava na opasnost pretvaranja pluralizma samoupravnih interesa kao pretpostavke istinske demokratije, u *pluralizam samoupravnih intencija*.

Problemi hipertrofirane mreže samoupravnih interesnih zajednica dobro su poznati. Iracionalna institucionalizacija onemogućuje razvoj demokratskog javnog mnjenja, kao najdinamičnijeg »ravnatelja« različitih društvenih interesa. Fetišizam institucionalne nadgradnje neminovno vodi »prigušivanju« principa javnosti rada i kritičkog oglašavanja socijalističkog javnog mnjenja u društveno-političkom životu. A tamo gde se javno mnjenje rašćoči u difuznu masu politički razigniranih i apolitičkih građana, birokratska »imaginacija« postaje glavni kreator političke igre.

Promišljajući proces samoupravnog preobražaja opštine i društva u celini, Pašić dolazi do zaključka da ovaj istorijski zadatak ne može biti ostvaren nekakvim radikalnim izmenama postojećih normativnih rešenja i fetišizacijom institucionalne super strukture, već svesnim političkim i praktičnim angažmanom organizovanih političkih snaga.

Cilj ove studije, kako ističe autor, nije išao dalje od nastojanja da se u krupnim teorijskim potezima označe putevi samoupravne transformacije društva, s naročitim osvrtom na ulogu samoupravne opštine u tom istorijskom procesu. Pašićeva rasprava otvara brojna pitanja samoupravnog preobražaja društva. Odgovori na neka od njih su naslućeni. Druga i dalje ostaju. Teorijski optimum koji bi obuhvatio kompleksnost čovekove ljudske reprodukcije ne bi smeo biti lišen antropo-psihološke i kulturološke dimenzije sagledavanja problema. Ontologija društvenog bitka ne može ostati na površnoj razini ekskluzivne političke dezalijenacije. Čak u pretpostavkama potpuno ostvarenog društvenog oslobodjenja rada, čovek još uvek ostaje sveden na radno-proizvodnu egzistenciju homo fabera, ukoliko nema potrebu za celinom svoje ljudske samorealizacije. Do ostvarenja čovekove generičke suštine može se stići naporom transcendiranja političkog kvaliteta ljudskog zajedništva i stvaranjem pretpostavki za punoću individualne i društvene slobode.

anri lefevr: »misao postala svijetom«, »Globus« Zagreb 1982.

piše: lazar vrkatić

»Globus« je načinio za naše izdavačke kuće redak potez – izdao je prevod knjige koja je pre kratkog vremena objavljena u originalu. »Misao postala svijetom« je u Francuskoj izašla 1980. godine. Tako hitrom prevodu knjige je pridoneo i autoritet autora. Anri Lefevr je u Jugoslaviji vrlo dobro poznat, cenjen, pa i uticajan. Njegove knjige, članci i intervjui imaju već malu istoriju prevoda na srpskohrvatski jezik. Ova knjiga upotpunjuje taj vrlo širok opus na našem jeziku.

Lefevr već 50 godina živi istoriju marksizma »iznutra«. Taj zadivljujuće dug put, koji je pređen uspravnim hodom, obeležen je stalnim razgovorom s Marksom. Pred nama je knjiga o tim dugim razgovorima. Knjiga je, neosporno, delo o Marksu, ali nije nekakva temeljita analiza Marksovog dela, nego pre sećanje jednog velikog mislioca na svoje iskustvo s Marksovim delom. To delu ne oduzima mnogo, naprotiv, dobija na snazi i šarmu. Lefevrova namera nije da tumači Marksa, nego da obelodanjuje ono što postoji kod Marksa kao mogućnost. »Ako netko prigovori: 'Vi otkrivete u Marksovim delima ono čega u njima nema', odmah odgovaram: 'Možda, ali kakvu bi važnost danas moglo imati da se ponavlja na lošiji način ono što je rekao i napisao Marks. . . ? Zašto ne prikazati jasno, u Marksa, ono što se u njega nalazi potencijalno? Ne znači li to otkriti Marksovu misao, primenjujući na nju svoj postupak?'« Takav originalan i plodonosan pristup morao je dati i originalne rezultate koji »zahtevaju« razgovor. Lefevrovi zaključci o Marksu su izvanredna podloga za diskusiju.

Lefevr polazi od nekoliko pitanja i, ne baš uvek dosledno, prati ih u celoj knjizi. »Dakle, što danas znači 'marksizam'? Dokle je došao? Je li to napuštena znanost? Izvoran fragment znanja? Možda filozofija, koja je sama po sebi besmrtna, ali izmiče u vremenu i prostoru ideja? Ili je to 'teorija'? Ali u kojem smislu? Svakome je jasno da je taj termin dvosmislen, da jedanput